

Historie Malé a Velké Hraštic

Obec Malá Hraštica se v současnosti skládá ze dvou částí tj. z Malé Hraštic a Velké Hraštic. Obecně je známo, že Velká Hraštica se nachází v polích okolo kostela sv. Zikmunda, cca 1 km od Malé Hraštic. Velká Hraštica však začíná již od rybníka Dolejšák a pokračuje směrem k Novému Knínu po obou stranách silnice. Na opačnou stranu, směrem k Mníšku pod Brdy, se rozkládá část obce Malá Hraštica. Dříve byly tyto části obce zcela samostatné.

Ve 12. až 14. století vznikaly v Čechách nové osady a byly vysazeny právem zákupným. Osadníci přišli ze starších přelidněných osad, nebo se jednalo o cizí majetné přistěhovalce převážně z německé říše od Rýna. Majitel půdy (lesa) ustanovil fojta, který půdu rozměřil na lány. Nově příchozí se museli zavázat věrností a poslušností a platili závdavek 1-10 hřiven stříbra (1 hřivna = 253 g). Po určité lhůtě (8 let) byli zavázáni mírnou robotou a úrokem, který se platil obilím, vejci, drůbeží apod. Fojt obdržel lán bezúročný, stal se rychtářem (soudcem) a měl povinnost odvádět jen 2/3 z obecních pokut. Často obdržel mlýn, krčmu či právo rybolovu.

Vysazování obcí dle českého práva bylo méně výhodné, neboť poddaní měli sice lán dědičný, ale pán jim ho mohl kdykoliv odebrat (třeba za neposlušnost...). Německé právo bylo výhodnější, zajišťovalo stabilní placení renty, kterou nemohl vlastník půdy svévolně zvyšovat, a lán se stal navždy dědičným. Také bylo umožněno právo svobodného prodeje či odkazu. Proto řada starých českých osad žádala o vysazení právem německým.

Osady se se často pojmenovávaly Lhoty, neboť osadníci byli něčím povinováni po nějakou dobu - lhůtu a dále dostávaly jméno i po svých fojtech.

Velká Hraštica byla založena jakýmsi fojtem Petrem, proto byla nazývána Petrova Lhota. Dle názoru historiků by oním Petrem mohl být Petr I. z Rožumberka, který v té době byl nejvyšším komořím českého království. Tato skutečnost však není historicky doložena. Již před rokem 1350 byl zde postaven kostelík, ke kterému přiléhalo několik usedlostí. Kostel byl obnoven 27.7.1361 na popud Karla IV., jmenoval se kostel sv. Zikmunda a stal se kostelem farním. Ve XIV. Století byla postavena ve Velké Hrašticí tvrz, která až do r. 1365 i se vsí, byla statkem královským a r. 1403 byla králem Václavem IV. zapsána Vilému z Mrvic. Za vlády Václava IV. řádili v mníšeckých lesích zbojníci, kteří přepadávali a olupovali lid. Král zastavil Janu z Leskova Mníšek (hrad i městečko) pod podmínkou vyhubit lupiče za pomoci mníšeckých poddaných. Václav IV. zastavil i jiné vsi např. Čisovice, Kytín, Velkou Hrašticí za dluh 900 kop grošů. Jan z Leskova skutečně loupežím zamezil.

Po jeho smrti zdědila Velkou Hrašticí jeho dcera a po ní její syn Jan starší z Vrábí. V té době v Malé Hrašticí vládl vladýka Čenek z Vrábí. Jan přenesl právo na Velkou Hrašticí na Vratislava z Mitrovic, který byl po jeho smrti poručníkem jeho synů. Fara ve Velké Hrašticí zanikla za husitských válek, kdy hustiské vojsko, vedené Janem Žižkou, táhlo přes Hrašticí a Knín do Klatov. Žižkovo vojsko se tehdy skládalo z 500 jezdců, 7 000 pěšáků a 300 vozů. Cestou pálili a drancovali města i vsi. Knín a okolí bylo vydrancováno mezi 9. a 12. červencem 1424.

Osada Malá Hraštica se nazývala původním jménem Lhota nebo Lhotka Hrachova, později byla též nazývána Chraštica, Hraštičky i Kraštica či Kraštičky. V roce 1454 byl jejím majitelem vladýka Vaněk z Vrábí, ale musel jí vydat královské komoře, neboť nemohl zdokladovat její vlastnictví.

V roce 1505 měl majitel Malé Hraštic (Hraštičky), Kunrád z Grynheimu, spor s některými knínskými měšťany pro pytláctví a úklad na jeho životě. Roku 1508 vedl knínský purkmistr a celá obec další spor s Kunrádem. Ten byl velmi zadlužen, zřejmě vleklými soudními spory, a tak v r. 1527 knínská občané koupili od Kunráda Malou Hrašticí s poplužním dvorem za 500 kop českých grošů (1 kopa grošů = 60 grošů a toto množství se razilo z 1 hřivny stříbra). Byla to pro ně významná koupě, protože získali statek zapsaný v zemských deskách, tím nabyli právo sněmovní i právo přísahat ve stoje. V r. 1537 nechali

zemským komořím vyměřit, vymežit a odhadnout statek Malou Hraštici a dali ho do zástavy jednomu knínskému měšťanu za 500 kop grošů.

V r. 1549 v prosinci král Ferdinand vyplatil Novému Knínu Malou Hraštici a dal jí do doživotního užívání Vratislavu z Mitrovic za pomoc při válečné výpravě. Listina se ztratila a kníňští později tvrdili, že jim byla Malá Hraštice zkonfiskována. Soudní pře trvaly přes 100 let.

V roce r. 1587 byl ulit zvon Zikmund na náklady obce osadníků a umístěn na kostel ve Velké Hraštici. V roce 1590 bylo v kraji zemětřesení tak velké, že se samy rozezněly zvony na kostelních věžích.

Po povodních r. 1582 v kraji řádil mor a opakoval se v letech 1599 a 1613. Počet zemřelých není znám. Roku 1595 připadla Malá Hraštice ke královskému dobříšskému panství. V létech 1619 – 1620 je jeho majitelem král Bedřich (kurfirst falcký). Po bitvě bělohorské se jeho majitelem stal Ferdinand II do r. 1630. Následně bylo dobříšské panství i s Malou Hrašticí prodáno hraběti Brunovi z Mansfeldu (přihlíželo se k jeho zásluhám ve válkách vedených Ferdinandem II.).

V r. 1639 přepadli Švédové pod vedením generála Bannera knínský kraj a zpustošili 28 vsí. Velkou část obyvatelstva vyvraždili. O rok později přepadli kraj znovu a přitom poškodili i některé doly. Další přítěž pro zdejší kraj byla i císařská armáda, která rekvírovala potraviny v Kníně i dalekém okolí, neboť pole byla zpustošena a tím nastal nedostatek jídla. Malá Hraštice byla zcela vypálena a z *Velké Hraštice, která měla původně 20 selských dvorců, zbylo jen 5 usedlostí.* Na spáleništi a trávě v Malé Hraštici dovolil majitel panství lidem z Velké Hraštice a okolí pást dobytek. Nejrychleji se vzpamatovala Nová Ves, která prý měla nejlepší půdu a obilí vozila do Prahy. Třicetiletá válka byla ukončena Vestfálským mírem 1648. V této válce bylo v Čechách zničeno 215 zámků a hradů, 80 měst a 813 vesnic. Z obyvatel prý zbyla polovina (někde je uváděna dokonce jedna třetina).

Po hraběti Brunovi se stal majitelem dobříšského panství jeho syn František Maxmilián Mansfeld. Po jeho smrti přešlo panství na jeho syna Karla z Mansfeldu.

R. 1713 se v Čechách opět rozšířil mor a hubil lidi i dobytek. V témže roce Nový Knín znovu žádal o vydání statku Malá Hraštice, spor se vlekl až do r. 1777. Kníňští žádali o audienci u císaře Josefa II. Chtěli ukončit spor, neměli však potřebné doklady a tak ničeho nedosáhli.

Za vlády Marie Terezie proběhla reforma ohledně očíslování domů, přesného změření všech pozemků a přesného sčítání lidu r 1770. Tehdy bylo napočítáno v Čechách 244 měst, 203 městeček či městysů, 11 287 vesnic. Souhrnný počet činil: 388 907 domů a 2 493 878 obyvatel, což byla první přesná čísla o počtu obyvatel. Měření pozemků trvalo déle a na Malou a Velkou Hraštici došlo až v roce 1789, ve kterém bylo očíslování domů a změření polí dokončeno. Zároveň byl proveden popis hranic katastrů jednotlivých osad. Nejstarším katastrem v Čechách byla berní rulla z r. 1654, dále katastr tereziánský z r. 1748 a 1756 a katastr josefský, uvedený do praxe r. 1789.

R 1717 se stal majitelem panství Pavel Jindřich z Mansfeldu a zanechal po sobě řadu památek, které se zachovaly do dnešní doby (zámek v Dobříši.....). Jeho smrtí r. 1780 vymřel rod Mansfeldů po meči. Vlády nad panstvím se ujala jeho sestra Marie Isabella Anna Ludmila a r. 1787 postoupila svému manželovi, Františkovi Gundaccaremu, knížeti z Colloreda, panství Dobříš. O dva roky později přijal její manžel jméno i erb mansfeldský.

Hladomor panoval v letech 1768 a 1769 pro špatnou úrodu z důvodu velikého mokra, pokračoval v roce 1770, kdy byla veliká zima vystřídána velkým oteplením, obilí vymetalo a následně přišly vánice a mrazy. Sníh ležel na polích až do 20. května. Všechno obilí pomrzlo. Lid jedl i kůru ze stromů. Mnoho lidí zemřelo a hladomor trval až do r. 1772. Tehdy byla velká úroda a ukončila tak hroznou bídu.

V celých Čechách prý nebylo horších robotních poměrů, než na dobříšském panství, tedy i v Malé Hraštici. Říkalo se Dobříš - odříš. Nad robotou dohlížel vrchní p. Svoboda, který byl zároveň lesmistrem v Dobříši. Nejmenší přestupky trestal: „50 ranami holí, kdo se opozdil, byl tak ukrutně zbit, že zůstal polomrtev na místě ležeti. Robotníci se vzbouřili a tak nechal pro výstrahu několik lidí ubíti karabáčem k smrti, těhotné ženy zmrskati a poddané zvláštními mučidly trýzniti“. Zpráva o krutostech se donesla k Marii Terezii a ta nařídila soud. Vrchní Svoboda byl odsouzen na 4 léta žaláře a kníže dostal 2000

dukátů pokuty, vrácení neprávem vybraných kontribucí poddaným a byl zbaven na několik let správy dobříšského panství. Rozsudek byl pro výstrahu vyhlášen veřejně po celé zemi.

V roce 1840 byl pořízen tzv. katastr stabilní, půda přesně rozměřená byla označena novými parcelními čísly, mezníky viditelně označeny.

Roku 1842 bylo takové sucho, že nepršelo od dubna do sv. Václava a zima pak byla tak mírná, že lidé chodili bosí celou zimu.

Od r. 1843 do r. 1848 se ujal dobříšského panství František II. Kníže z Colloredo-Mansfeldu. V r. 1848 byla zrušena roboty císařem Ferdinandem V. zvaným Dobrotivým.

R. 1862 byla zahájena železniční doprava Praha – Zdice. Železniční zastávku Řevnice využívali hraštití a knínští občané pro spojení s Prahou.

V r. 1891 propukl v Malé Hraštici požár v domku č. 35. Z 66 domů jich 36 shořelo (někde je uváděno až 42 shořelých domů). Pojištění jen nepatrně pokrylo škody. Hraběnka Col. z Mannsfeldů darovala ihned 300 zlatých a přislíbila stavební dříví na obnovu. Také okolní obce uspořádaly sbírku peněžní i hospodářských produktů a poskytly 400 bochníků chleba.

V r. 1890 se začala plánovat železnice z Prahy přes Zbraslav, Dobříš do Příbrami. Stavba úseku Dobříš – Příbram se neuskutečnila, neboť Příbram tvrdila, že má dostatečné spojení s Prahou tratí přes Zdice. Další varianta trati byla z Čerčan do Modřan s odbočkou přes Měchenice na Dobříš. Trať měla vést přes severní část Knína, ale ten stavbu odmítl. Prý za odmítnutím stáli místní mlynáři. Pro Knín byla navržena zastávka v Nové Vsi, ale lobováním továrníka Massnera z Knína, který jménem města a okolních obcí zakročil ve Vídni, byla zastávka přesunuta blíže do Malé Hraštic a nazývala se Knín - Hraštic. První vlak přijel na Dobříš 22. září 1897. Cesta z Prahy na Dobříš trvala skoro 4 hod. V roce 1907 pošta přijímá zásilky na železniční zastávce v Hraštici. Železniční spojení Malé Hraštic s Prahou a Dobříš pomohlo jejímu rozvoji a Velká Hraštic se ve své části, která se nalézá v polích okolo kostela sv. Zikmunda a je vzdálena veřejné dopravě, dále nerozrůstala. Začalo se stavět na části Velké Hraštic přilehlé k Malé Hraštici, v dnešní době je to od rybníka v Malé Hraštici dále směrem k Novému Knínu.

Roku 1913 byla opravena a rozšířena silnice z Nového Knína do Malé Hraštic na nádraží a byl postaven nový most přes Voznický potok.

První světová válka 1914 - 1918, která začala po atentátu na následníka rakouského trůnu Ferdinanda de Este, zasáhla hluboce do života mnoha národů. Česká země patřila v té době k mocnářství rakousko-uherskému. Mobilizační vyhláška vylepená dne 26.7.1914 v Malé Hraštici povolávala muže do 32 let a domobranu do 39 let. Dne 1. 8. 1914 vyhláší Rakousko všeobecnou mobilizaci: Mým národům ...

Řada podniků je uzavřena pro nedostatek pracovních sil a uzavřením hranic se zamezilo i vývozu. Nejvíce se se válka projevila v zemědělství. Začala v období žní, pole nebyla sklizena, muži byli na vojně a mnoho tažného dobytka v Čechách, který byl napaden slintavkou a kulhalkou, nesmělo ze stájí.

Rakouskouherská monarchie prováděla často nové odvody starších i mladších mužů a tak doma zůstali jen dědečkové a z mladších jen mrzáci. Zdražovaly se potraviny a bylo jich velmi málo.

Dle záznamů z r. 1917 byla 19. 1. taková zima, že voda v rybnících zamrzla až do hloubky 1,5 m.

Po 28. říjnu 1918 se život začal pomalu vracet do předválečných kolejí.

7. ledna 1920 byla zřízena v Malé Hraštici pobočka novoknínské školy pro nejmenší děti. Učilo se v pronajaté místnosti v usedlosti čp. 4. Později byla povolena od 1. září 1920 dvoutřídní obecná smíšená škola. Vyučovalo se střídavě v téže pronajaté místnosti a až v r. 1921 se upravila další místnost, kde byla umístěna 2. třída.

V roce 1920 bylo provedeno na celém území republiky sčítání k 1. prosinci. Malá Hraštic: 84 domů, 409 obyvatel (186 mužů, 223 žen). Velká Hraštic: 53 domů, 270 obyvatel (132 mužů, 138 žen).

Veřejná knihovna byla v Malé Hraštici zřízena v r. 1921.

Roku 1926 je započata stavba trojtřídní školy v Malé Hraštici. Slavnostní otevření se konalo 31. října 1926 a zároveň se konalo odhalení desky padlým hrdinům I. světové války, umístěné na školní chodbě.

Od r. 1930 obec vybírala dávky z nápojů: z 1 l piva 10 hal., z 1l vína 20 hal., 1l čistého lihu 80 hal. A z 1l lihové trestí či kořalky 40 hal. Dávka se platila při dovezení alkoholu do kteréhokoliv hostince a platila se po dobu 3 let. Dále byla na dobu 1 roku odhlasována dávka z karet - 1 Kč ze hry pro každého účastníka hry. Kontrolu prováděli 2 členové zastupitelstva.

V roce 1930 bylo provedeno na celém území republiky sčítání k 1. prosinci. Malá Hraštice: 96 domů, 431 obyvatel (191 mužů, 240 žen). Velká Hraštice: 61 domů, 276 obyvatel (132 mužů, 144 žen).

Dne 24. 4. 1932 byl slavnostně položen základní kámen k sokolovně v Malé Hraštici. Sokolovna byla postavena v místech, kde se říkalo Na pastoušce. Slavnostní otevření proběhlo 4. 6. 1933.

R. 1935 nastává elektrizace venkova. U nádraží se staví velký transformátor a budova pro řízení provozu. V tomto roce narůstá nezaměstnanost a podnikají se různé nouzové práce na její zmírnění jako např. oprava cest, oprava hráze rybníka apod. V té době se jedná i o rozdělení osad Malé a Velké Hraštice, o rozdělení dluhů mezi obcemi (dluh vznikl výstavbou školy) a rozdělení chudinského fondu. K dohodě nedošlo, následně byly zrušeny všechny osady a tím zanikla i všechna osadní zastupitelstva.

1. 5. 1941 byla zastavena činnost Sokola a sokolovna v Malé Hraštici se propůjčovala různým spolkům za úplatek. Dne 16. 3. 1941 dorazil oddíl Němců s tanky do Hraštice. Pušky dali na hromadu ke kapliče a rozběhli se do obchodů. Říšská marka tehdy byla 10 korun. Za pár dnů byly obchody prázdné. Němci nakupovali jídlo, kožené zboží a látky, které posílali domů. Roku 1941 byla Malá Hraštice přepadena četnictvem, kontrolovalo se množství obilí, dobytek a drůbeže, neboť obyvatelé mohli mít doma jen samozásobu, dále obilí na osev a horší obilí pro dobytek. Kontrola se opakovala v r. 1943, kdy Němci záměrně přijeli pozdě v noci. Po vsi se to ale stejně rozkřiklo a časně ráno nesli lidé do polí schovat drůbež a obilí. U každého neposečeného pole však seděl Němec a díval se, kam lidé věci schovávají. Vyměřené pokuty úředníkem Muzikářem byly nízké a on sám později skončil v koncentračním táboře, kde zemřel. Roku 1942 probíhala rekvizice zvonů a zvon Zikmund byl odvezen do Drážďan. Zde přečkal do konce války. Následně byl převezen do Prahy a vrácen zpět do věže kostela Svatého Zikmunda ve Velké Hraštici.

V roce 1946 byl postaven pomník obětem 1. a 2. světové války na hrázi rybníka Dolejšák.

V roce 1950 proběhla ustavující schůze JZD a místní organizace komunistické strany.

Dne 13. 1. 1956 bylo v Malé Hraštici v čísle popisném 2 otevřeno kino. Promítalo se 2 x týdně, středa a sobota a do konce roku bylo promítnuto 74 filmů pro dospělé a 51 pro mládež.

V sedmdesátých letech se Malá Hraštice rozrůstala výstavbou rodinných domů, dále díky vlakovému spojení s nedalekou Prahou a krásné přírodě se zde rozrostla i chatařská oblast.

Závěrem: V práci jsem si kladla za cíl zmapovat historii obcí (osad) Malá a Velká Hraštice. Při jejím zpracování jsem se řídila zejména vlastním citem pro výběr zajímavých historických událostí, které mě oslovily. Při jejím zpracování jsem se potýkala s rozpory zejména v různých letopočtech. Z toho důvodu jsem se přikláníla ke zdrojům, kde se data co nejvíce shodovala, což byla velice precizní Valentova kronika a Kadlecovy Letopisy královského zlatohorního města, kde jsem přesvědčena, že se jedná o nejpřesnější a nejvíce ověřená fakta a o kroniku obce Malá Hraštice.

Použité zdroje: Valentova kronika: O městě Nový Knín, Vlastivědný sborník Podbrdsko (vydán Okresním archivem a okresním muzeem Příbram), Petr Kadlec: Letopisy Královského zlatohorního města Knín, Petr Hora: Toulky českou minulostí, Přednášky na akademii třetího věku, Kronika Malé Hraštice, Internet, Wikipedie.

Obecní úřad Malá Hraštice děkuje paní Ivaně Lexové za zpracování zmapování historie obce.